

Особливості добровільної відмови пособника від вчинення злочину

У статті досліджуються визначені законодавством умови добровільної відмови пособника від вчинення злочину у співвідношенні з умовами добровільної відмови інших співучасників. Добровільна відмова пособника, як і інших співучасників злочину, має полягати у руйнуванні причинного зв'язку між власними діями та наслідками, тобто перешкодженні вчиненню злочину іншими співучасниками. Запропоновано шляхи розуміння законодавчих умов добровільної відмови пособника залежно від способів сприяння вчиненню та приховуванню злочину.

Ключові слова: добровільна відмова, співучасть, пособник, співвиконавець, фізичне пособництво, інтелектуальне пособництво.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питанням добровільної відмови співучасників від вчинення злочину приділяється істотна увага в науці кримінального права. При цьому характерна особливість розвитку вчення про добровільну відмову співучасників полягає у тому, що основні його досягнення знайшли своє відображення у нормах Кримінального кодексу України. Це свідчить як про актуальність аналізованої у цій статті проблеми, так і про належне врахування у правотворчості результатів багаторічних наукових дискусій.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Вивченням питань добровільної відмови співучасників від вчинення злочину загалом та питання добровільної відмови пособника зокрема, займалися ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. О. Глушков, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, С. О. Єфремов, Г. П. Жаровська, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, О. М. Литвак, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Г. В. Новицький, В. І. Осадчий, М. І. Панов, А. В. Савченко, В. В. Сташис, М. С. Таганцев, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, А. Н. Трайнін, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко та інші вчені. Однак, незважаючи на існування значної кількості праць, присвячених аналізованій тематиці, питання добровільної відмови співучасників, і особливо – пособника, продовжує залишатись дискусійними та потребують подальшого вивчення.

Мета і завдання статті. Водночас потребує особливої уваги визначення особливостей добровільної відмови пособника як співучасника злочину. співучасті, що і є *метою* даної статті. Досягненню цієї мети сприятиме вирішення таких *завдань*: 1) визначення ознак добровільної відмови від вчинення злочину; 2) з'ясування особливостей правового регулювання добровільної відмови співучасників; 3) встановлення правил правової оцінки невдалого відвернення злочину іншими співучасниками.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як зазначалось вище розвиток вчення про добровільну відмову став запорукою розвитку відповідних законодавчих положень у Кримінальному кодексі України. Передусім це стосується статті 31 КК, норми якої регламентують правові наслідки та способи здійснення добровільної відмови виконавця (співвиконавця), організатора, підбурювача чи пособника, а також містять особливі умови добровільної відмови пособника, залежно від способу сприяння вчиненню злочину.

Незважаючи на відображений у КК підхід до регламентації можливої добровільної відмови від вчинення злочину як стадії готування, так і на стадії замаху на злочину, в науці кримінального права не припиняються дискусії, започатковані у радянський період щодо обґрунтованості такого підходу. Прихильником підходу про недопустимість добровільної відмови на стадії замаху на злочин була Н. Ф. Кузнецова, яка стверджувала, що поняття замаху і добровільної відмови від злочину – це взаємовиключні поняття. Якщо злочинний результат уже не настав з незалежних від особи обставин, має місце замах. В такому випадку, на думку вченої, не могла навіть вестись мова про добровільну відмову, яка не може вестись і при добровільній відмові від закінченого злочину, коли злочинний результат вже настав [7, с. 380].

Натомість на сьогодні у науці кримінального права панують протилежні погляди, в основу яких покладається аргументація про суспільну корисність добровільної відмови при незакінченому злочині. А. О. Пінаєв зазначав, що добровільна відмова є тим інститутом, який спрямований на захист об'єктів кримінально-правової охорони, адже цією нормою законодавець ніби звертається до осіб, які готують злочин або вже розпочали посягання, з пропозицією: відмовтесь від доведення злочину до кінця і до вас не буде жодних претензій, кримінальній відповідальності не підлягатимете. Отже, вважає вчений, добровільна відмова є засобом профілактики злочинності [9, с. 221-222].

Таким чином, наявність суспільно корисного наслідку добровільної відмови від вчинення злочину як на стадії готування, так і на стадії замаху на злочин підтверджує обґрунтованість існування цього кримінально-правового інституту. Разом із тим, з огляду на розподіл ролей та функцій між співучасниками, який має місце при співучасті, значною мірою значення аналізованого правового інституту залежить від законодавчого підходу до закріплення умов добровільної відмови саме при співучасті у вчиненні злочину.

Результати аналізу законодавчих положень свідчать про існування трьох відмінних підходів до регулювання здійснення добровільної відмови співучасниками: 1) виконавець або співвиконавець для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з добровільною відмовою зобов'язаний добровільно відмовитись від доведення злочину до кінця; 2) організатор, підбурювач – відвернути вчинення злочину або своєчасно повідомити відповідні органи державної влади про злочин, що готується або вчиняється; 3) пособник – а) відвернути вчинення злочину або б) своєчасно повідомити відповідні органи державної влади про злочин, що готується або вчиняється, або в) не надати засоби чи знаряддя вчинення злочину, або г) не усунути перешкоди вчиненню злочину. При цьому останні два із наведених способів добровільної відмови є не альтернативними, а здійснення кожного із них залежить від способу сприяння вчиненню злочину, який здійснюється пособником.

Одна з характерних особливостей добровільної відмови співучасників полягає у тому, що добровільна відмова виконавця злочину, вчиненого у співучасті розглядається за правилами ст. 17 КК і не має особливостей порівняно з добровільною відмовою особи, яка діє індивідуально. При цьому інші співучасники при добровільній відмові виконавця несуть відповідальність за готування до злочину або замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій добровільно відмовився від доведення злочину до кінця виконавець [6, с. 95]. Доктринальному аналізу цієї пропозиції приділяється істотна увага у науці кримінального права.

На недосконалості правового регулювання добровільної відмови співучасників акцентує увагу З. А. Тростюк, зазначаючи, що ототожнювати умови добровільної відмови виконавця та співвиконавця злочину не можна. Адже співвиконавці, які вчиняють злочин, виступають як своєрідний «колективний суб'єкт», при цьому кожен з них може повністю виконувати об'єктивну сторону складу злочину або виконувати лише її частину. Тому, зауважує вчена, виникає запитання: чи достатньо співвиконавцю припинити свої дії, чи йому необхідно вжити необхідних заходів для припинення дій інших співвиконавців? З. А. Тростюк робить висновок про те, що для співвиконавця не достатньо лише «вилучити» із загального діяння лише свою частину дій, а необхідно відвернути настання наслідків або своєчасно повідомити органам державної влади про злочин, що готується або вчиняється [11, с. 262].

У свою чергу О. О. Кваша вважає, що при вирішенні питання про добровільну відмову співвиконавця слід керуватися тим, що у ст. 31 КК не розтлумачено поняття добровільної відмови співучасників, отже для його розуміння слід звернутися до загального поняття добровільної відмови у ст. 17 КК: це остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. Відсутність злочинного результату, на думку вченої, є однією з основних ознак добровільної відмови співучасників та умова виключення кримінальної відповідальності. Для ненастання наслідків особа повинна або взагалі не вчиняти певних дій (бездіяльності), або їх нейтралізувати, не допустити [4, с. 274].

Таким чином, останній із наведених підходів передбачає необхідність системного підходу до тлумачення терміну «припинення», а саме широкого його розуміння – не лише як припинення відповідних дій співвиконавцем, а й активні дії по відверненню злочину іншим співучасником (співучасниками).

Проте необхідно звернути увагу на те, що якщо метою законодавця було закріплення єдиного підходу до визначення підстав добровільної відмови співвиконавця та інших співучасників, то реалізація такого підходу була здійснена безсистемно, оскільки відповідні умови закріплені в різних нормах (у частині першій – стосовно співвиконавця, у частині другій – стосовно організатора,

підбурювача, пособника). Більше того, буквальне тлумачення умов добровільної відмови співвиконавця від вчинення злочину, який вчиняється у співучасті не передбачає, що умовою такої відмови є його активні дії по припиненню злочинної поведінки іншим співвиконавцем. Отже, для формулювання чіткого системного порядку добровільної відмови співвиконавця від вчинення злочину доцільно забезпечити диференційований порядок добровільної відмови для виконавця при вчиненні ним злочину індивідуально та співвиконавця при вчиненні злочину у співучасті.

Добровільна відмова організатора, підбурювача чи пособника, коли вони виконали свої функції співучасників (і виконавець при цьому не відмовляється від вчинення злочину), можлива тільки за таких умов: а) якщо між їх діями і злочином, який мав учинити виконавець, є певний розрив у часі; б) коли вони своїми активними діями втручаються у розвиток причинного зв'язку між своїми діями і злочином виконавця; в) якщо внаслідок таких активних дій співучасників злочин виконавця було відвернено [6, с. 234]. Позиції, відповідно до якої добровільна відмова інших співучасників можлива лише тоді, коли вони відвертають вчинення злочину притримуються більшість науковців, зокрема, при цьому вказуючи, що кожному співучаснику, у тому числі й співвиконавцеві, для виключення кримінальної відповідальності на підставі добровільної відмови необхідно не тільки припинити власне діяння, а й здійснити всі заходи для руйнування причинного зв'язку між своїм діянням та злочинним результатом, тобто запобігти наслідкам власних дій (бездіяльності) [8, с. 113].

На підставі аналізу правил кваліфікації діянь співучасників відповідно до постанов Пленуму Верховного суду України О. В. Ус виявила, що у жодній постанові вищої судової інстанції законодавчі положення про добровільну відмову організатора, підбурювача й пособника не знайшло судового тлумачення, і на нього навіть не було звернено увагу судів, незважаючи на те, що цей припис є новелою для вітчизняного законодавства та слідчо-судової практики [12, с. 320-321].

Таким чином, розвиток вчення, у тому числі розуміння окремих ознак добровільної відмови пособника від вчинення злочину можна прослідкувати лише у теорії кримінального права.

На думку Д. Є. Дядько, форма добровільної відмови пособника залежить від характеру пособництва. Якщо пособник вже виконав дії, якими може скористатись виконавець, то добровільна відмова має виявлятися в активних діях, спрямованих на усунення умов, створених ним для вчинення злочину виконавцем, і на відвернення злочину. У свою чергу, добровільна відмова при інтелектуальному пособництві виявляється у тому, що пособник нейтралізує результат своїх зусиль по укріпленню умислу виконавця на вчинення злочину, переконує його відмовитись від своїх намірів, а якщо це неможливо, то іншим чином припиняє злочинну діяльність виконавця (повідомляє про злочин, який готується, попереджає ймовірного потерпілого, тощо) [3, с. 64].

Позиція про необхідність врахування способу чи характеру пособництва є досить поширеною для науки кримінального права. Як зазначає Ю. В. Гродецький, при інтелектуальному пособництві механізм дії співучасника подібний поведінці підбурювача. Тому і форма добровільної відмови такого пособника – тільки активна. Питання добровільної відмови при фізичному пособництві є більш складним. КК України в ч. 2 ст. 31 прямо вказує, що добровільною відмовою пособника визнається ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або неусунення перешкод вчиненню злочину. Однак при цьому не враховується той вплив, який здійснюється на інших співучасників самим фактом обіцянки надати допомогу. Тут необхідно виділяти пособництво, що здійснюється при наявності попередньої змови, і пособництво, здійснюване вже на етапі безпосереднього вчинення злочину [1, с. 13].

Результати аналізу положень ч. 2 ст. 31 КК свідчать про те, що для організатора, підбурювача та пособника існує дві умови не притягнення до кримінальної відповідальності при добровільній відмові: 1) відвернення вчинення злочину або 2) своєчасного повідомлення органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Разом із тим, як зазначалось вище закон містить і третю додаткову умову не притягнення до кримінальної відповідальності пособника, а саме ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або не усунення перешкод вчиненню злочину. Така форма добровільної відмови є пасивною, а тому в науці кримінального права порушується питання про те, що в законодавстві доцільно передбачити і активну форму добровільної відмови пособника від вчинення злочину у співучасті. Так, зокрема, у наукових працях обґрунтовується теза про те, що в більшості випадків пасивна і активна поведінка пособника ототожнюються, як рівно можливі для визнання факту добровільної відмови, при цьому звертається увага на те, що головною умовою повинно бути руйнування причинно-наслідкового зв'язку між діями (бездіяльністю) пособника та злочинним результатом [8, с. 52]. Таким чином, ключовим є саме руйнування причинно-наслідкового зв'язку залежно від здійсненого пособником способу сприяння вчиненню злочину, а не сам спосіб пособницьких дій. При цьому руйнування такого зв'язку як шляхом впливу на інших співучасників,

так і шляхом формування об'єктивних перешкод вчиненню злочину – повідомлення державних органів.

Очевидно, у контексті пособника, сутність відповідної норми полягає у тому, що пособник при добровільній відмові у пасивній формі не здійснює такого сприяння злочину, на яке розраховує виконавець та без якого доведення злочину до кінця буде для такого виконавця утрудненим. На користь такому розумінню свідчить і той факт, що ч. 5 ст. 27 КК передбачає більшу кількість способів пособництва, ніж ч. 2 ст. 32 КК, а тому не будь-яке, а лише прямо визначене припинення пособництва наділене достатнім ступенем суспільної корисності для того, щоб виключити кримінальну відповідальність.

Разом із тим, необхідно враховувати, що пособництво за своєю правовою природою охоплює два види діяльності: сприяння вчиненню злочину, сприяння приховуванню злочину. При цьому сприяння вчиненню злочину може здійснюватись як фізичним, так і інтелектуальним способом. Саме тому, для всеохоплюючого визначення способів добровільної відмови пособника від вчинення злочину необхідно враховувати фактор існування усіх із зазначених вище способів.

Враховуючи наведене можна дійти висновку про існування диференційованого законодавчого підходу до закріплення способів добровільної відмови пособника від вчинення злочину. Якщо пособником попередньо було здійснено інтелектуальне пособництво (надання порад, вказівок щодо вчинення злочину або сприяти приховуванню злочину), то добровільна відмова може бути здійснена або шляхом відвернення вчинення злочину, або шляхом своєчасного повідомлення органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Якщо ж пособник мав здійснити фізичне пособництво у виді надання засобів чи знарядь вчинення злочину або усунути перешкоди, то крім своєчасного повідомлення зазначених органів добровільна відмова може полягати також у невчиненні таких способів сприяння злочину.

Одним із дискусійних питань у контексті добровільної відмови співучасників є питання правової оцінки невдалого відвернення злочину іншими співучасниками, тобто за умови вчинення ними активних, однак безрезультатних дій, які не відвернули злочинний результат, який настав внаслідок дій виконавця злочину. У цьому контексті існують різні позиції, зокрема, акцентується увага, що в основу вирішення цього питання має бути покладено проблему розвитку причинного зв'язку. Так, Ю. В. Гродецький, за результатами проведеного дослідження виокремлює такі підходи до оцінки результативності дій іншого співучасника для констатації добровільної відмови від вчинення злочину: 1) умовою добровільної відмови має бути розрив причинного зв'язку між діянням співучасника і злочинним результатом; 2) співучасник, який добровільно відмовився, зобов'язаний своїми активними діями ліквідувати створені ним раніше умови для вчинення злочину або повинен нейтралізувати діяльність виконавця; 3) співучасник при добровільній відмові зобов'язаний своєчасно вилучити свій внесок у злочин [2, с. 229-230].

Існує ще один теоретичний підхід, відповідно до якого пропонується диференціювати кримінальну відповідальність при невдалому відверненні злочину іншими співучасниками залежно від ступеня тяжкості злочину. При менш тяжких злочинах, активна, однак невдала відмова має оцінюватись як добровільна відмова від вчинення злочину, а при більш тяжких злочинних посяганнях невдале відвернення не має виключати кримінальну відповідальність. Так, на думку Я. І. Соловія, доцільно норму про добровільну відмову співучасників конкретизувати положенням про те, що організатор, підбурювач або пособник звільняються від кримінальної відповідальності, якщо внаслідок їх дій і вжитих заходів було відвернено нанесення шкоди правоохоронним інтересам. Якщо дії організатора, підбурювача, пособника, спрямовані на відвернення вчинення злочину виконавцем, його не відвернули, то в разі вчинення виконавцем злочину невеликої тяжкості суд вправі за цих умов звільнити інших співучасників від кримінальної відповідальності [10, с. 11].

На наш погляд, закріплення цього положення у якості загального правила має певне підґрунтя. Так, вирішуючи питання про доцільність його існування необхідно звернути увагу на таку підставу звільнення від кримінальної відповідальності як дійове каєття, яке передбачає активне сприяння розкриттю злочину і відшкодування завданих збитків чи шкоди. У випадку із добровільною відмовою особа (співучасник) не просто сприяє розкриттю злочину, а перешкоджає, хоча й невдало, його вчиненню, а тому можна констатувати, що відповідні дії також наділені суспільно корисним потенціалом.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку про те, що добровільна відмова пособника, як і добровільна відмова інших співучасників злочину має полягати не лише у припиненні вчинення злочину, а й у руйнуванні причинного зв'язку між власними діями та наслідками, тобто перешкоджанні вчиненню злочину

іншими співучасниками. Виокремленими способами руйнування причинного зв'язку, які прямо залежать від способу пособницьких дій, є ненадання засобів чи знарядь вчинення злочину або не усунення перешкод. В усіх інших випадках – при інтелектуальному пособництві, пособництві, яке полягає у сприянні приховуванню злочину, добровільна відмова може бути здійснена або шляхом відвернення вчинення злочину, або шляхом своєчасного повідомлення органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Отримані висновки у подальшому сприятимуть здійсненню всебічної кримінально-правової характеристики пособника та його ролі у злочині, що вчинюється у співучасті з розподілом ролей.

Джерела та література

1. Гродецький Ю. В. Добровільна відмова при співучасті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. В. Гродецький. – Х., 2002. – 18 с.
2. Гродецький Ю. В. Поняття добровільної відмови співучасника / Ю. В. Гродецький // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. – Х., 2011. – С. 228-233.
3. Дядько Д. Е. Добровольный отказ соучастников перступления / Д. Е. Дядько // Социалистическая законность. – 1974. – №2. – С. 61-64.
4. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність: монографія / О. О. Кваша. – Луганськ: РВВЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-е вид., перероб. і доп.]. – Х.: Право, 2010. – 456 с.
6. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [відп. ред. Є. Л. Стрельцов]. – [8-е вид., перероб. та доп.]. – Х.: Одиссей, 2012. – 904 с.
7. Кузнецова Н. Ф. Избранные труды / Предисловие академика В. Н. Кудрявцева. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 834 с.
8. Павликівський В. І. Особливості добровільної відмови пособника злочину / В. І. Павликівський, В. В. Шалахіна // Право і суспільство. – 2010. – № 10. – С. 111-115.
9. Пинаев А. А. Уголовное право Украины. Общая часть / А. А. Пинаев. – Х.: Харьков юридический, 2005. – 664 с.
10. Соловій Я. І. Межі кримінальної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Я. І. Соловій. – К., 2004. – 16 с.
11. Тростюк З. А. Про деякі логічні дефекти регламентації інституту співучасті у злочинів в кримінальному кодексі України / З. А. Тростюк // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 260-263.
12. Ус О. В. Спеціальні правила кваліфікації діянь співучасників: аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України // Право і суспільство. – 2014. – № 6.1 (2). – С. 315-321.

Цибулин Т. Особенности добровольного отказа пособника от совершения преступления.

В статье исследуются определенные законодательством условия добровольного отказа пособника от совершения преступления в соотношении с условиями добровольного отказа других соучастников. Предложены пути понимания законодательных условий добровольного отказа пособника в зависимости от способов содействия совершению и сокрытию преступления. Если пособником предварительно было осуществлено интеллектуальное пособничество (предоставление советов, указаний о совершении преступления или способствование сокрытию преступления), то добровольный отказ может быть осуществлен, либо путем предотвращения совершения преступления, либо путем своевременного уведомления органов государственной власти о готовящемся преступлении или преступлении, которое совершается. Если же пособник должен осуществить физическое пособничество в виде предоставления средств или орудий совершения преступления либо устранить препятствия, то кроме своевременного сообщения указанных органов, добровольный отказ может заключаться также в не совершении таких способов содействия преступлению.

Ключевые слова: добровольный отказ, соучастие, пособник, соисполнитель, физическое пособничество, интеллектуальное пособничество.

Tsybulin T. Peculiarities of Voluntary Refusal of the Accomplice to Commit a Crime. In the article the conditions of voluntary refusal of the abettor of crime commission determined by the legislation in relation to conditions of voluntary refusal of other accomplices have been investigated. Ways of understanding of legislative conditions of voluntary refusal of the accomplice depending on ways of assistance to commission and concealment of a crime have been offered. If the accomplice carried out

intellectual complicity (giving advice, instructions how to commit a crime or contribution to concealment of a crime) beforehand, voluntary refusal can be carried out either by prevention of crime commission, or by the prior notification of public authorities of the prepared crime or the crime which is being committed. If the accomplice has to carry out physical complicity in a type of providing with means or tools of crime commission or to eliminate obstacles, except the prior notification of the mentioned bodies, voluntary refusal can also consist in not commission of such ways of assistance to a crime.

Key words: voluntary refusal, complicity, accomplice, abettor, physical complicity, intellectual complicity.

УДК 343.353 (477)

А. Чернов

Проблемні питання визначення суспільно небезпечних наслідків самоправства

У статті досліджуються питання визначення та конкретизації змісту суспільно небезпечних наслідків самоправних дій у ст. 356 КК України. Встановлено, що поняття «значна шкода», як суспільно небезпечний наслідок самоправства, не містить нормативного визначення у нормах КК України, а також кількісного обрахування. За наслідками аналізу судової практики констатовано, що відповідне поняття не розкривається у судовій практиці вищих судових інстанцій України. Запропоновано критерії розмежування самоправства за ознаками суспільно небезпечного наслідку злочину з відповідним адміністративним правопорушенням.

Ключові слова: суспільно небезпечний наслідок, значна шкода, громадський та державний інтерес, адміністративне правопорушення, оціночне поняття, кримінально-правова кваліфікація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Законодавець при побудові кримінально-правових норм має на меті забезпечити охорону різноманітних аспектів суспільних відносин та визначити коло тих діянь, що будуть визнаватися суспільно-небезпечними, а отже, і кримінально караними. Виходячи із диспозиції ст. 356 КК України, самоправство визнається кримінально караним лише у тому випадку, коли такими діями була заподіяна значна шкода одному із таких видів охоронюваного законом інтересу: 1) інтересам громадянина; 2) державним інтересам; 3) громадським інтересам; 4) інтересам власника. При цьому законодавець не визначає у ст. 356 КК України поняття суспільно небезпечних наслідків самоправних дій у вигляді значної шкоди. Разом з тим, у ст. 186 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) встановлена адміністративна відповідальність за вчинення самоуправства, що не завдало істотної шкоди громадянам або державним чи громадським організаціям. Таким чином, розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за самоправство встановлене за ознакою настання/ненастання суспільно небезпечних наслідків. Крім цього, за спостереженнями Ю. А. Чаплинської, «у чинному КУпАП міститься понад 20 складів адміністративних правопорушень, об'єктивну сторону яких складають самоуправні (самовільні) дії» [1, с. 282]. Тому визначення розмежувальних ознак між ст. 356 КК України та ст. 186 КУпАП має значення і для встановлення наявності чи відсутності в діях особи складу таких адміністративних правопорушень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемними питаннями визначення суспільно небезпечних наслідків злочину взагалі, та визначення суспільно небезпечних наслідків у вигляді спричинення шкоди матеріального та нематеріального характеру, присвячені наукові праці П. П. Андрушка, П. С. Берзіна, Л. П. Брич, Л. В. Дорош В. Я. Тація, Є. Л. Стрельцова, В. О. Навроцького, М. І. Хавронюка, Ю. А. Чаплинської та інших. Проте, визначення змісту суспільно небезпечних наслідків кримінально караного самоправства не було предметом окремого дослідження.

Мета і завдання статті. Метою цієї статті є дослідження проблемних питань визначення змісту суспільно небезпечних наслідків кримінально караного самоправства та з'ясування розмежувальних ознак між адміністративною та кримінальною відповідальністю за вчинення самоправних дій.